

ВЛАСТИВО ПРО «БЕЗВЛАСТИ- ВІСТНЕ» МІСТО

(про монографічне дослідження І. Монолатія «Місто без властивостей. Коломийська fuga Великої війни»)

Монолатій І. Місто без властивостей. Коломийська fuga Великої війни / Іван Монолатій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2014. – 224 с.

Робітня кожного фахового історика – місце утаємничене, недоступне для загального огляду. В ньому відбувається доволі сентиментальний процес творення, під час якого автор намагається абсолютно щиро і відверто відкрити майбутньому читачеві те, що, на його думку, було в минулому. Більше того, цей процес є майже інтимним явищем, адже в дослідженні подій і процесів вчений використовує лише йому притаманні принципи і прийоми, які заставляють заговорити мовчазні документи. В цьому процесі він знову ж використовує лише йому властиві доторки до фактів, цифр, статистики, які сукупно витворюють улюблене тіло Кліо. Як кожний закоханий, професійний історик бачить у своєму ніжному творінні найкращі риси, які дозволяють йому знову і знову закохуватися в саму епоху, про яку пише.

Але водночас, він закохує у своє творіння і читача, який бере до рук його книгу. В цьому, власне, і особливості стосунків історика з тим, що він творить – вчений прагне донести до якомога ширшого загалу поділитися з ним красою і неповторністю того, в що залюблений. Саме через призму історика ми і пізнаємо минуле, скла-

даємо собі уяву про нього.

Минуле може оживати... Маємо на увазі не лише схеми і таблиці, які містять якість статистичні, математичні, фактичні дані, на підставі яких отримуємо механічну картину того, що відбувалося століття чи більше тому. Для кожного зацікавленого, хто намагається заглибитися в минуле, важливо не лише знати про хід явищ і процесів. Не менш важливо, вважаємо, відчутти історію на дотик, на смак, навіть на запах. А от як передати це скупими можливостями писемного джерела і є визначенням рівня професійної компетенції і майстерності самого автора.

Рецензована нова робота молодого, але вже знаного професора, академіка Академії наук Вищої школи України Івана Монолатія є в цьому плані, без перебільшення, витвором мистецтва. «Місто без властивостей». Так скупі і водночас ємко названо нове монографічне дослідження, присвячене історії другого за величиною міста Східної Галичини часів Першої світової війни, Великої Східноєвропейської і Української революцій, словом, часів воєнно-революційної доби, – Коломиї.

Вже перший погляд на книгу дає підстави для роздумувань. Що має автор на увазі, коли пише про місто без властивостей? Що цікавого може бути у такого міста? І зрештою, як покутське місто Коломия, знане з часів докиївської Русі, в якому проживали десятки поколінь, а значить – кохали, страждали, вчиняли подвиги і зради, будували, створювали, торгували, писали, вчили, виготовляли, воювали -

може бути без властивостей?

Підзаголовок книги «Коломийська fuga Великої війни» ніби штовхає на оперетковий стиль викладу чи опису, який апріорі має бути зовсім не трагічним, ба, навіть не драматичним. А він зовсім «не в'яжеться» з безвластивістю і постассю. Зміст роботи виконаний знову ж у стилі короткого опису опери чи балету, за класичним поділом на частини, властиві лише цьому виду мистецтва. Це одразу ніби наштовхує читача на те, що з перших сторінок монографії у створеному для нього шедевральному спектаклі з його персональної ложі відкриється неперевершена картина життя малого провінційного містечка, втягнутого у вир світових процесів. Той вир, який неминуче закрутить, захопить, вбере в себе і разом із собою приведе до кінця – кінця всього попереднього, того, що було до нього.

Книгу важко назвати занадто аналітичною. Але вона заставляє розмірковувати і думати. Її можна назвати систематизованою по роках і подіях, але вона має й людське обличчя. Адже за кожним наведеним фактом, документом – людські долі. Тут і пересічні коломийці, і представники цісарської влади, і багаті підприємці, і звичайні селяни, і політичні та громадські діячі, і представниці однієї з найдревніших у світі професій. Перед нами постає історія побутування цілого міста, зі своїм строкатим, поліетнічним світом. Галицько-покутського полісу, в якому доволі мирно (як правило) уживалися німці, поляки, українці, євреї, вірмени, цигани.

Іван Сергійович уміє підкресли-

ти особливі властивості. Він неодноразово робив це у своїх попередніх працях: «Інші свої», «Разом або майже окремо», «Цісарська Коломия» та багатьох інших. Крізь усі ці праці червоною ниткою проходить ідея особливої атмосфери існування краю пограниччя – Покуття, з центром у Коломиї. Краю, який був рідним для всіх тих, хто в ньому народився, проживав незалежно від національної приналежності. Більше того, кожен покутянин гордився своєю приналежністю до саме такого свого краю, не соромився витягати у потрібні моменти з кишені свого кіпчара слова і вирази польською, німецькою, українською чи на івриті. Але при цьому як правило толерантно ставився до гідності іншого свого: захоплювався польським журеком чи пляцками, ходив у суботу до сусідської єврейської господи розпалити вогонь, відвідував вистави українського театру і носив цісарські бакенбарди на знак вияву пошани і приналежності до австро-угорської держави (при цьому часто представники всіх національностей, шанобливо привселюдно кланяючись портрету цісаря, тихцем ганили його і його політику).

Зміст монографічного дослідження Івана Монолатія «Місто без властивостей. Коломийська fuga Великої війни» власне розкриває нам багатоманіття і різноплановість життя галицького містечка в часи Першої світової. Історію міста пограниччя через принципи і прийоми локальної історії, історії побуту, речознавства, психоісторії. Властиво, так нам видається, книга і написана для того, щоб

розбурхати у кожного читача свою рецепцію минулого, пригадати збережені на ментальному рівні запахи бабусиною обійстя, відтворити в пам'яті поживклі від часу світлини молодих, радісних, з грандіозними планами і непоборною жагою до осягнення неімовірного своїх далеких родичів.

Не слід навіть припускати, що автор ідеалізує цісарську Коломию. Ні, він просто намагається відтворити її такою, яка ожила в його наукових пошукуваннях: яскрава, неповторна, рідна, різноманітна, аристократична, полі- і водночас – мононаціональна. Так, відчувається жаль за тим, що того міста вже нема. Тобто, Коломия, властиво, є. Але інша. Та, котра 1918 року втратила свої попередні особливості. Автор ніби фіксує цей момент, як рубіжний, визначальний.

Місто без властивостей... Кав'ярня, в якій так само заварюють каву, як і вчора, але пахне вона нині по-іншому і смакує не так. Бо немає того, що об'єднувало у гордості, у способі життя, навіть у зневазі.

Але кожен кінець – початок нового. Таким новим є для Коломиї і коломийців боротьба за утвердження власної національної державності і соборності, боротьба за право бути господарями на своїй землі. Нова Коломия матиме інші властивості. Може і не гірші, але інші...

Слід віддати належне видавцеві, Василеві Іваночку, який працюючи з професором Іваном Монолатієм вже тривалий час, навчився тонко відчувати його смаки та вподобання, розуміти його світобачення. Маю на увазі той факт, що навіть брати кни-

гу до рук приємно і тепло. Вона сама по собі справляє враження частинки дорогого минулого, яку жодним чином не спіткає доля забуття чи тим більше, переплавлення у матеріал для іншого видання. Цю книгу хочеться мати у себе, як маленький шедевр, що передається у сімейному середовищі від покоління до покоління. Тверда палітурка зі стилізованим шкіряним корінцем створює враження монографії того часу, як і м'який та теплий на дотик друкарський папір, ще той, ніби старий, який мимохіть повертає нас у дитинство і наші спогади про спогади наших бабусь.

Переконалий, що кожен, хто хоча б триматиме у руках книгу Івана Монолатія «Місто без властивостей. Коломийська fuga Великої війни» створить для себе власне сприйняття того, цісарського минулого. Здається, автор так задумав, щоб зі сторінок книги до нас заговорили і посміхнулися наші прабабусі. Тепло, затишно, спокійно...

Володимир Великочий

доктор історичних наук, професор